

## Nr 7.

Ankom till riksdagens kansli den 22 februari 1940 kl. 4 e. m.

*Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.*

Genom en den 6 februari 1940 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 43, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, *dels* föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m., *dels ock* anhållit om riksdagens yttrande över ett propositionen vidfogat förslag till kungörelse om ändring i vissa delar av byggnadsstadgan den 20 november 1931 (nr 364).

Författningsförslagen äro av följande lydelse:

### 1) Förslag

till

## Lag

om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m.

Härigenom förordnas som följer:

*Inledande bestämmelse.*

#### 1 §.

Inom område, som Konungen bestämmer, skola i fråga om anläggningar och byggnader vidtagas åtgärder till skydd mot skador genom luftanfall enligt vad nedan i 2—10 §§ sägs.

Konungen äger, i den mån det prövas erforderligt, förordna, att bestämmelserna i 2—10 §§ skola äga tillämpning jämväl i fråga om anläggningar och byggnader, som ej äro belägna inom sålunda bestämt område.

*Om skyddsrum.*

#### 2 §.

Följande anläggningar och byggnader skola förses med skyddsrum:

1. hamn, järnvägsstation och därmed jämförlig anläggning, som är av vikt för allmänna samfärdseln,

2. industriell anläggning, vid vilken i regel minst tjugufem personer samtidigt äro sysselsatta,

3. anläggning, som inrymmer undervisnings- eller vårdanstalt, hotell eller pensionat och är avsedd att hysa minst tjugufem personer,

4. byggnad med mer än två våningar, som till väsentlig del är avsedd till bostad eller till kontors- eller affärslokal, samt

5. annan anläggning eller byggnad, inom vilken människor bo eller eljest vanligen vistas, såframt skyddsrum är erforderligt med hänsyn till anläggningens eller byggnadens beskaffenhet och läge.

Vind anses i denna lag såsom våning allenast om mer än hälften är avsedd till bostad.

### 3 §.

Skyddsrum skall såvitt möjligt kunna hysa så många människor, som i allmänhet kunna antagas samtidigt besöka eller vara sysselsatta eller bosatta eller eljest vistas inom anläggningen eller byggnaden eller den del därav, för vilken skyddsrummet anordnas.

Skyddsrum skall anordnas på sådan plats inom eller invid anläggningen eller byggnaden, att det utan tidsutdräkt kan uppsökas av dem, för vilka det är avsett.

### 4 §.

Skyddsrum skall vara så beskaffat, att det erbjuder skydd åtminstone mot splitter från bomber och andra vid explosion kringkastade föremål ävensom mot stridsgaser. Är skyddsrum beläget inom eller i omedelbar närhet av byggnad, skall det hava sådan hållfasthet, att det kan beräknas motstå den belastning som kan uppkomma, om byggnaden sammanstörtar.

### 5 §.

Kunna två eller flera närbelägna fastigheter ej lämpligen var för sig förses med skyddsrum, må gemensamt skyddsrum anordnas. Föreskrift härom meddelas, när så erfordras, av länsstyrelsen, som äger att, där ej överenskommelse träffas, bestämma de grunder efter vilka kostnaden skall fördelas mellan fastigheterna.

### 6 §.

Finnes skyddsrum lämpligen böra anordnas å allmän plats eller annat område som enligt gällande byggnadsbestämmelser ej får bebyggas eller skall vara avsatt för särskilt ändamål, må länsstyrelsen medgiva undantag från byggnadsbestämmelserna.

### *Om brandskyddsåtgärder.*

### 7 §.

Vid uppförande av byggnad, som avses i 2 §, i mer än två våningar skola vertikala bärverk, bjälklag över källare samt översta på mur eller därmed likvärdigt bärverk vilande bjälklag utföras brandsäkert. Uppföres sådan byggnad i mer än fyra våningar, skola samtliga bjälklag utföras brandsäkert.

## 8 §.

Ungår byggnad, som avses i 2 § och som är uppförd i mer än två våningar, sådan ombyggnad, ändring eller utvidgning, att den kommer att i väsentliga delar framstå i nytt skick och i avsevärd mån öka i värde, skall, därest brandbotten saknas, sådan anordnas å översta på mur eller därmed likvärdigt bärverk vilande bjälklag.

Ändå att ombyggnaden, ändringen eller utvidgningen är av mindre omfattning, skall brandbotten anordnas enligt vad nu sagts, om kostnaden därför är ringa i jämförelse med kostnaden för byggnadsarbetet i dess helhet.

## 9 §.

Då byggnad, som avses i 2 §, uppföres med mindre än tre våningar, skola bärande konstruktioner utföras brandsäkert, i den mån det prövas skäligt.

Vad nu sagts skall jämväl äga tillämpning vid väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning av sådan byggnad.

## 10 §.

Kan i annat hänseende än ovan nämnts i fråga om anläggning eller byggnad till minskande av brandskador genom luftanfall vidtagas åtgärd som utan kostnad av någon betydelse medför väsentlig fördel, må länsstyrelsen föreskriva sådan åtgärd.

*Gemensamma bestämmelser.*

## 11 §.

Skyldigheten att vidtaga åtgärd, varom ovan sägs, åvilar anläggningens eller byggnadens ägare. Såsom ägare anses jämväl den som innehar anläggning eller byggnad med fri förfoganderätt eller fideikommissrätt eller därmed jämförlig rätt.

Innehaves anläggning eller byggnad eller del därav med nyttjanderätt, då åtgärden vidtages, och yrkar ägaren att nyttjanderättshavaren skall bidra till kostnaden, vare nyttjanderättshavaren, såframt därefter minst ett år återstår av tiden för nyttjanderätten och det finnes uppenbart obilligt att ägaren skall vidkännas hela kostnaden, pliktig att utgiva skäligt bidrag till amortering och ränta för den återstående tiden för nyttjanderätten.

Skall skyddsrum inrättas i byggnad, som tillhör bostadsrättsförening, vare bostadsrättshavarna, utan hinder av vad i föreningens stadgar bestämts, pliktiga att tillskjuta det belopp som erfordras för bestridande av kostnaden. Å beslut om tillskott för sådant ändamål skall vad i 60 § 1 lagen om bostadsrättsföreningar är stadgat ej äga tillämpning.

## 12 §.

Det åligger byggnadsnämnd att, innan byggnadslov meddelas, pröva vilka åtgärder till skydd mot skador genom luftanfall som skola vidtagas.

I fråga om anläggning eller byggnad, som avses i 2 § 1—3, skall byggnads-

nämnden underställa meddelat beslut om byggnadslov länsstyrelsens prövning såvitt angår luftskyddet.

### 13 §.

Finnes ej byggnadsnämnd i ort, där åtgärder till skydd mot skador genom luftanfall skola vidtagas, skall, om någon vill utföra anläggning eller byggnad, som avses i 2 § 1—4, eller verkställa väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning av sådan anläggning eller byggnad, länsstyrelsens godkännande av företaget i förväg inhämtas såvitt angår luftskyddet.

### 14 §.

Länsstyrelsen äger helt eller delvis medgiva befrielse från vidtagande av åtgärd som avses i denna lag, om åtgärden prövas medföra oskäligen kostnad eller ock sådan befrielse kan medgivas utan eftergivande av skäligen anspråk på luftskydd.

I den mån det finnes lämpligt må länsstyrelsen uppdraga åt byggnadsnämnd att i enlighet med länsstyrelsens anvisningar utöva befogenhet som nu sagts.

I övrigt må Konungen medgiva undantag från lagens bestämmelser.

### 15 §.

Tillsyn å efterlevnaden av denna lag utövas, där ej Konungen annorlunda förordnat, under länsstyrelsens inseende av luftskyddschefen.

Om byggnadsnämnds tillsyn å byggnadsföretag är särskilt stadgat.

### 16 §.

Envar som äger eller innehar anläggning eller byggnad vare pliktig tåla, att den besiktigas för utrönande, vilka åtgärder till skydd mot skador genom luftanfall som vidtagits eller böra vidtagas.

### 17 §.

Länsstyrelsen äger vid vite tillhålla den som är pliktig att anordna skyddsrum eller vidtaga annan skyddsåtgärd som ovan sägs att fullgöra sin skyldighet. Länsstyrelsen må ock, om försummelse föreligger, ombesörja åtgärden samt uttaga kostnaden av den försumlige.

### 18 §.

Den, som underlåter att i förväg inhämta länsstyrelsens godkännande i fall, varom i 13 § sägs, eller åsidosätter föreskrift, som meddelats av länsstyrelsen vid prövning enligt samma paragraf, straffes med dagsböter och vare skyldig att i enlighet med länsstyrelsens anvisningar ändra vad som redan utförts.

Vägrar någon utan skäligen anledning att låta anläggning eller byggnad besiktigas enligt vad i 16 § sägs, straffes med dagsböter.

### 19 §.

Förseelse mot denna lag eller mot föreskrift som utfärdats med stöd av lagen åtalas av allmän åklagare.

Åtal för sådan förseelse anhängiggöres vid polisdomstol, där sådan är inrättad, men eljest hos poliskammare eller, där sådan icke finnes, vid allmän domstol.

Böter och viten, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan.

#### 20 §.

Över byggnadsnämnds beslut i fråga, som avses i denna lag, må besvär anföras hos länsstyrelsen inom en månad från det klaganden erhöll del av beslutet. Rätt att anföra besvär tillkommer jämväl luftskyddschefen.

Talan mot beslut, som enligt denna lag meddelas av länsstyrelsen, må föras hos Konungen i vederbörande statsdepartement i den ordning som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är bestämd. Rätt att föra talan tillkommer jämväl luftskyddsinspektionen.

#### 21 §.

När synnerliga skäl därtill äro, äger länsstyrelsen förordna, att dess beslut omedelbart skall lända till efterrättelse.

#### 22 §.

Konungen äger förordna, att fråga, i vilken enligt denna lag beslut meddelas av byggnadsnämnd eller länsstyrelse, skall prövas i särskild ordning.

Konungen må ock medgiva undantag från vad gällande bestämmelser om byggnadsverksamheten innehålla angående tillstånd till åtgärd som kräves för anordnande av skyddsrum.

#### 23 §.

Hava i byggnadsordning föreskrivits skyddsåtgärder utöver vad i denna lag stadgas eller med stöd av denna lag föreskrives, skola byggnadsordningens bestämmelser gälla, såframt de ej strida mot lagen eller med stöd därav meddelade föreskrifter.

#### 24 §.

Denna lag äger ej tillämpning å anläggningar och byggnader för militära ändamål.

#### 25 §.

Närmare föreskrifter angående tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

---

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

---

2) **Förslag**  
till  
**Kungörelse**

om ändring i vissa delar av byggnadsstadgan den 20 november 1931  
(nr 364).

Härigenom förordnas, att 13, 15, 54, 101 och 108 §§ byggnadsstadgan den 20 november 1931 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

13 §.

Stadsarkitekt skall — — — hans verksamhetsområde.

Länsarkitekten, förste provinsialläkaren, provinsial- eller stadsläkaren, luftskyddschefen och brandchefen äga likaledes att vara närvarande vid byggnadsnämndens sammanträden och deltaga i överläggningarna men ej i besluten ävensom att, där de så önska, få sin mening till protokollet antecknad.

15 §.

Vid uppgörande — — — större område;  
att luftskyddets krav vederbörligen beaktas;  
att bekväma — — — området främjas.

54 §.

I byggnadsordningen — — — brandsäkra väggar.  
I byggnadsordningen — — — göras brandsäkra.  
Om byggnads inrättande med hänsyn till luftskyddet är särskilt stadgat.

101 §.

Där så — — — kommunalfullmäktiges hörande.  
Å sådan sakkunnig skall tillämpas vad enligt denna stadga eller eljest gäller om byggnadsnämnd, som i detta kapitel avses.

108 §.

Skorstenar och — — — antändligt material.  
Trävirke må — — — brandfritt ämne.  
Å golvet — — — eller järnplåt.  
Om byggnads inrättande med hänsyn till luftskyddet är särskilt stadgat.

---

Denna kungörelse träder i kraft dagen efter den, då kungörelsen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

---

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehaft fyra i anledning av densamma inom riksdagen väckta motioner, nämligen i första kammaren:

nr 145 av herr *Nordenson* och

nr 146 av herrar *Lindblom* och *Ekman*; samt

i andra kammaren:

nr 201 av herr *Dahlbäck m. fl.* och

nr 202 av herr *Eriksson* i Stockholm.

I motionen I: 145 hemställs, att riksdagen måtte antaga förevarande proposition med sådana modifikationer i den föreslagna lagtexten, att *dels* skyldighet att inrätta skyddsrum ej skall åvila industriell anläggning, som med hänsyn till omständigheterna befinnes kunna bereda ett tillfredsställande luftskydd åt sin personal genom anläggningens utrymning eller på annat lämpligt sätt, *dels ock* industriell anläggning icke skall behöva förses med skyddsrum, med mindre vid densamma i regel minst femtio personer äro samtidigt sysselsatta.

I motionerna I: 146 och II: 202, vilka äro likalydande, hemställs, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i ifrågavarande lagförslag, att till de fastighetsägare, som på grund av lagen bliva skyldiga att i nu befintliga fastigheter anordna skyddsrum, må på därom gjord ansökan utgå statsbidrag med högst två tredjedelar av den verkliga kostnaden och på samma villkor i övrigt, som äro i förevarande hänseende bestämda för kommuner samt ägare av viss anläggning eller inrättning.

I motionen II: 201 hemställs, att riksdagen må besluta sådan ändring i förevarande lagförslag *dels* att till ägare av nu befintliga fastigheter, vilka äro upplåtna för bostadsändamål, av statsmedel skall utgå bidrag med tjugufem procent av den verkliga kostnaden för anordnande av skyddsrum för hyresgäster att utbetalas på de villkor, som i särskild ordning bestämmes, *och dels* att till andra stycket av 11 § i förslaget till lag om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m. skall fogas följande mening: »Skyldighet att utgiva dylikt bidrag må icke påkallas gentemot innehavare av bostadslägenhet, så framt icke minst fem år återstå av tiden för nyttjanderätten.»

Beträffande de skäl, som ligga till grund för de i propositionen framlagda författningsförslagen, får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen. I fråga om motiveringen till motionärernas yrkanden hänvisas till motionerna.

Sedan Kungl. Maj:t den 8 oktober 1937 uppdragit åt byggnadsstyrelsen att i samråd med luftskyddsinspektionen utarbeta och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag angående erforderliga lagbestämmelser om inrättande av skyddsrum m. m., har byggnadsstyrelsen den 19 september 1938 till Kungl. Maj:t överlämnat en promemoria i ämnet jämte förslag till lag angående byggnadstekniskt luftskydd samt till förordning angående ändring i vissa delar av

byggnadsstadgan den 20 november 1931. Den 20 december 1939 har sedermera 1939 års luftskyddsutredning i avgivet betänkande (statens off. utredn. 1939: 42) avlämnat förslag till lag om skyldighet i vissa fall att inrätta skyddsrum för luftskyddsändamål.

### Byggnadsstyrelsens förslag.

I förenämnda promemoria har byggnadsstyrelsen framhållit, att det vore av särskild vikt att skyddsrum redan i fredstid inrättas för ämbetshus och andra allmänna byggnader ävensom för industriföretag m. m., som kunna antagas bliva anfällsmål, samt för den aktiva luftskyddspersonalen. Styrelsen har emellertid icke ansett sig i nu ifrågavarande sammanhang böra gå närmare in på frågan om inrättandet av skyddsrum i statliga byggnader eller av allmänna skyddsrum överhuvud. Beträffande genomförandet av byggnadstekniska åtgärder för tillgodoseendet av luftskyddet i övrigt har byggnadsstyrelsen erinrat, att vid en byggnads planerande i allmänhet utan olägenhet eller kostnadsökning kunde tillses, att källarutrymmena disponeras på ett med hänsyn till inrättande av skyddsrum lämpligt sätt. I övrigt kunde enligt uttalande av civila luftskyddsutredningen, som styrelsen åberopar, för en ringa kostnadsökning verkställas nödig förstärkning av källartaket för att detsamma skulle kunna motstå trycket av inträffande ras. Att förse vissa källarlokalerna med gastäta luckor och dörrar medförde ej heller någon större ökning av byggnadskostnaderna. Enligt vissa erfarenheter från Tyskland skulle merkostnaden för inrättande av skyddsrum vid nybyggnader ha uppgått till omkring två procent av den totala byggnadskostnaden. Från sakkunnigt håll i Tyskland hade emellertid gjorts gällande, att denna siffra genom olika åtgärder kunde avsevärt nedbringas. Även möjligheterna att för en rimlig kostnad tillgodose brandskyddet vore goda, då det gällde nybyggnader. Enligt uppgifter från Tyskland hade i vissa fall anordnandet av brandbotten ökat byggnadskostnaden med icke fullt en procent.

Styrelsen anför, att av styrelsen gjorda undersökningar givit vid handen att den normala kostnaden för ifrågavarande luftskyddsåtgärder i varje fall icke överstege de angivna procentalen. Därest skyddsrum försåges med luftreningsanordning, syntes kostnaden för skyddsrummet som regel komma att understiga två procent av byggnadssumman. Merkostnaden för anordnande av vindbjälklag av betong syntes endast vid lägre hushöjder hålla sig vid en procent av byggnadssumman. I en byggnad med mer än tre våningar syntes nämnda kostnad ej överstiga en halv procent av den totala byggnadskostnaden. Gjordes vindbjälklaget av trä med brandbotten av tegel, bleve kostnaden förhållandevis ännu mindre.

Styrelsen har ansett, att utförandet av brandskyddsanordningar och skyddsrum i samband med nybyggnader borde göras obligatoriskt inom ur luftskyddssynpunkt utsatta orter. Det syntes icke lämpligt att i lag meddela någon fix bestämmelse om sådana orter utan denna fråga borde bliva beroende på Kungl. Maj:ts beslut. I regel syntes härvid icke



böra göras någon skillnad mellan brandskyddsbestämmelsernas och skyddsrumsbestämmelsernas tillämpningsområden men möjligheten att göra en sådan åtskillnad borde likväl stå öppen.

Beträffande det närmare innehållet av erforderliga lagstadganden syntes, enligt vad styrelsen framhåller, dessa böra begränsas till att huvudsakligen omfatta vad som erfordrades för att klargöra bestämmelsernas inflytande på byggnaders konstruktion och deras ekonomiska innebörd. De närmare bestämmelser, som erfordrades beträffande skyddsrumms belägenhet, storlek och anordnande i övrigt, syntes lämpligen kunna utfärdas av luftskyddsinspektionen i samråd med byggnadsstyrelsen.

Såsom allmän norm för de föreskrifter, som avsåge byggnadens konstruktion med hänsyn till brandskydd, borde enligt styrelsens mening uppställas, att skyddet huvudsakligen skulle avse att genom inrättandet av brandbotten m. m. förhindra mera omfattande eldsvådor och förstörelse av större ekonomiska värden. Med denna utgångspunkt hade styrelsen stannat vid att föreskrifterna i regel borde begränsas till att avse hus med mer än tre våningar. Från denna regel borde dock undantagas industriella och därmed jämförliga anläggningar, för vilka våningsantalet i allmänhet icke lämpade sig såsom måttstock. För sådana anläggningar syntes i stället såsom lämplig gräns kunna bestämmas, att anläggningen vore avsedd att inrymma mer än femtio personer. — I vissa fall, t. ex. beträffande orter med synnerligen utsatt läge eller ur brandskydssynpunkt olämplig befintlig bebyggelse, kunde behov av mera omfattande bestämmelser föreligga. Det borde fördenskull tillkomma Kungl. Maj:t att för sådana fall påbjuda, att jämväl andra byggnader eller anläggningar än förut nämnts skulle i särskilda hänseenden utföras brandsäkert.

I fråga om skyddsrum gjorde sig i viss mån liknande synpunkter gällande som angående byggnaders konstruerande med hänsyn till brandskydd m. m. Vid bebyggelse i lägre byggnadssätt syntes det sålunda som regel vara erforderligt att föreskriva inrättande av skyddsrum allenast vid industrier eller dylika anläggningar av viss omfattning. Styrelsen hade följaktligen ansett sig kunna även här såsom huvudregel föreslå, att skyddsanordningarna gjordes obligatoriska inom av Kungl. Maj:t bestämda orter beträffande byggnader med mer än tre våningar samt industriella och därmed jämförliga anläggningar, som vore avsedda att inrymma mera än femtio personer. Liksom i fråga om brandskyddsbestämmelserna kunde emellertid lokala förhållanden påkalla strängare föreskrifter, och med hänsyn härtill borde meddelas bestämmelse om rätt för Kungl. Maj:t att beträffande viss ort utsträcka kravet på skyddsrum till att avse även andra byggnader och anläggningar. Skyddsrum borde bereda skydd åtminstone mot splitter från bomber och andra vid explosion kringkastade föremål ävensom mot stridsgaser samt, om de vore belägna inom eller omedelbart intill byggnad, mot de belastningar, som kunde uppkomma i följd av byggnadens instörtande. Anordnandet av s. k. fullträffsäkra skyddsrum syntes icke böra göras obligatoriskt.

Den uppställda normen för skyddsrumms motståndskraft medförde i fråga

om kravet på utförandet av ytterväggar och golv, då skyddsrummet vore beläget inom byggnad, icke någon avvikelse av betydelse från vedertaget utförande av källarlokalerna. Beträffande taket i ett dylikt skyddsrum innebure normen i allmänhet krav på större hållfasthet än den vanliga, i det att bjälklaget skulle kunna uppbära en med hänsyn till faran för byggnadens sammanstörtande beräknad tilläggslast. Med stöd av bland annat de erfarenheter, som gjorts under inbördeskriget i Spanien angående källarvåningarnas relativt goda motståndskraft vid husras i anledning av bombnedslag, syntes man numera böra räkna med avsevärt mindre tilläggslast än som tidigare skett. För normala förhållanden borde 1,000 kilogram per kvadratmeter, motsvarande fyra à fem gånger den nyttiga last, varmed man i allmänhet räknar i bostadshus, vara tillfyllest. I s. k. skeletthus och betongbyggnader syntes man icke behöva räkna med någon tilläggslast.

Byggnadsstyrelsen har förutsatt, att de föreslagna lagbestämmelserna icke komme att förklaras tillämpliga annat än beträffande städer eller liknande samhällsbildningar. Emellertid kunde behov tänkas föreligga av föreskrifter även i fråga om ensamt belägna industrier eller andra större anläggningar, såsom hotell, vårdanstalter m. fl. Det syntes lämpligen kunna uppdragas åt länsstyrelserna att beträffande sådana anläggningar av viss omfattning meddela erforderliga bestämmelser om anläggningens anordnande med hänsyn till brandskyddet och inrättande av skyddsrum. Även för det fall att anläggningar av sist angivna slag vore belägna inom en ort, för vilken lagens bestämmelser skulle gälla, men fölle utom lagens allmänna föreskrifter, borde länsstyrelsen kunna meddela erforderliga bestämmelser.

De bestämmelser, som styrelsen enligt vad nu anförts förordad beträffande nybyggnader, borde enligt styrelsens mening kunna i viss utsträckning vinna tillämpning även vid sådan omändring eller utvidgning av en byggnad eller anläggning, att denna i väsentliga delar komme att framstå i nytt skick och i avsevärd mån öka i värde. I samband med en sådan ombyggnad syntes inrättande av skyddsrum böra göras obligatoriskt, varemot skyldigheten att inlägga brandbotten m. m. borde göras beroende av prövning i varje fall. Även vissa andra fall av ombyggnad borde jämföras med de nu nämnda, därest kostnaden för luftskyddsåtgärderna vore jämförelsevis ringa.

Byggnadsstyrelsen har beträffande befintliga byggnader, som ej bleve föremål för ombyggnad, uttalat, att den icke ansåge sig kunna förorda en så vittgående åtgärd som införandet av allmänna bestämmelser om byggnadstekniskt luftskydd.

I enlighet med angivna riktlinjer har byggnadsstyrelsen utarbetat *förslag till lag angående byggnadstekniskt luftskydd*.

Förslaget upptager fyra huvudavdelningar. I den första avdelningen, som omfattar 1—6 §§, meddelas bestämmelser rörande byggnads konstruktion med hänsyn till brandskydd m. m. I den andra avdelningen lämnas under 7—16 §§ föreskrifter angående skyddsrum. Den tredje avdelningen innehåller under

17 § stadganden om vissa anläggningar, beträffande vilka bestämmelserna i de tidigare avdelningarna icke gälla. I den fjärde avdelningen slutligen ha under 18—29 §§ sammanförts vissa allmänna bestämmelser.

Enligt 1 § i första huvudavdelningen äger Kungl. Maj:t förordna, att vid uppförandet inom vissa orter av byggnad med mer än tre våningar eller av industriell eller därmed jämförlig anläggning, som är avsedd att inrymma mer än femtio personer, skola iakttagas de bestämmelser för tillgodoseende av brandskyddet som äro upptagna i 2—5 §§. I fråga om föreskrifterna i 2 och 5 §§ äger Kungl. Maj:t, om särskilda skäl därtill äro, beträffande visst område besluta, att de skola äga tillämpning även vid uppförandet av andra byggnader eller anläggningar. I 2 § stadgas, att byggnads bärande delar, bjälklag över källare och det översta på mur vilande bjälklaget skola utföras i brandsäker konstruktion. Beträffande byggnad med mer än fyra våningar stadgas härefter i 3 §, att även andra bjälklag skola utföras brandsäkert. I fråga om byggnad med minst sex våningar skola enligt 4 § bärande delar och bjälklagen utföras av armerad betong, kringklädd stålkonstruktion eller annan likvärdig konstruktion. 5 § innehåller föreskrift, att skiljeväggar på vind skola utföras av metalltrådsnät, därest de icke äro av brandhärdig konstruktion.

Berörda stadganden gälla enbart uppförandet av nya byggnader. Rörande ombyggnad av äldre byggnader stadgas i 6 §, att byggnadsnämnden äger föreskriva, att brandbotten av tegel eller annat likvärdigt material skall anordnas å det översta på mur vilande bjälklaget samt att skiljeväggar på vind skola utföras på sätt förut nämnts. Vad nu sagts skall dock i regel gälla endast, då byggnad eller anläggning, som avses i 1 §, undergår sådan ändring eller utvidgning, att densamma i väsentliga delar kommer att framstå i nytt skick och i avsevärd mån öka i värde. Är kostnaden för åtgärderna i fråga att anse såsom ringa i jämförelse med kostnaden för byggnadsarbetet i dess helhet, skola emellertid dylika föreskrifter kunna meddelas, även om ändringen eller utvidgningen är av mindre omfattning.

Beträffande skyddsrum stadgas i andra huvudavdelningen under 7 §, att inom de orter, Kungl. Maj:t bestämmer, skall inrättas skyddsrum vid uppförandet av sådana byggnader eller anläggningar, som omförmälas i 1 §. Kungl. Maj:t må därjämte, om särskilda skäl därtill äro, beträffande visst område besluta, att skyddsrum skall inrättas jämväl vid uppförande av andra byggnader eller anläggningar. Vidare föreskrives, att vad nu sagts skall gälla jämväl sådan ändring eller utvidgning av byggnad eller anläggning, som sägs i 6 §. I fråga om den närmare beskaffenheten av skyddsrum meddelas härefter vissa bestämmelser i 8—16 §§. Enligt 8 § skall skyddsrum erbjuda skydd åtminstone mot splitter från bomber och andra vid explosion kringkastade föremål ävensom mot stridsgaser. Är skyddsrummet beläget inom eller omedelbart intill byggnad, skall närmast övervarande bjälklag eller taklag givas sådan hållfasthet, att det kan beräknas motstå de belastningar, som kunna uppkomma i följd av byggnadens instörtande.

I 9 § stadgas, att inom varje byggnad eller på lämpligt avstånd från den-

samma skyddsutrymme skall beredas för det antal personer, som beräknas komma att normalt vistas inom byggnaden. Skyddsrummet skall enligt 10 § vara beläget i källaren, lätt tillgängligt för dem, som uppehålla sig i byggnaden. I skyddsrum, som ej har ingång från annat skyddsrum, skall enligt 11 § inrättas gassluss. I 12 § meddelas bestämmelser om reservutgång. Enligt 13 § skall skyddsrum vara försett med ventilationsanordningar. Skyddsrumsväggar och golv skola enligt 14 § utföras av betong eller i annan konstruktion av likvärdig motståndskraft samt närmast övervarande bjälklag eller taklag av armerad betong. Enligt 15 § skall varje till skyddsrum eller gassluss ledande öppning vara försedd med tättslutande dörr eller lucka av erforderlig motståndskraft. Slutligen stadgas i 16 §, att ledning för vatten, gas, avlopp eller dylikt i regel ej må indragas i skyddsrum m. m. samt att i skyddsrum ej må finnas ångpanna, värmeledningspanna eller annan inrättning, som kan medföra fara för de i skyddsrummet vistande.

Tredje huvudavdelningen i lagförslaget innehåller i 17 § föreskrifter för sådana fall, då bestämmelserna i föregående paragrafer icke äro tillämpliga vid uppförande av industriell eller därmed jämförlig anläggning, avsedd att sysselsätta mer än femtio personer, eller bostadsanläggning, hotell, pensionat, undervisnings- eller vårdanstalt eller därmed jämförlig anläggning, avsedd att normalt hysa mer än etthundra personer. Vederbörande länsstyrelse äger enligt nämnda paragraf i dylika fall meddela föreskrift om skyldighet att inrätta skyddsrum samt att, där så erfordras, jämväl vidtaga särskilda anordningar med hänsyn till brandskyddet. Tillika föreskrives, att detsamma skall gälla i fråga om sådan ändring eller utvidgning av anläggning som sägs i 6 §.

De allmänna bestämmelserna i fjärde huvudavdelningen inledas av ett stadgande i 18 §, enligt vilket tillsynen å lagens efterlevnad utövas av — förutom byggnadsnämnd, där sådan finnes — länsstyrelsen. I 19 § stadgas, att byggnadsnämnd, innan den meddelar byggnadslov i fall som i 17 § sägs, skall underställa länsstyrelsens prövning frågan, huruvida föreskrifter skola meddelas jämlikt denna paragraf. Vill någon å ort, där byggnadsnämnd icke finnes, utföra anläggning som i 17 § sägs, skall han enligt 20 § inhämta länsstyrelsens godkännande av byggnadsföretaget i vad det rör luftskyddet, varjämte förbud stadgas att nyttja anläggning som tillkommit utan länsstyrelsens godkännande. Då anläggning som nu avses blivit fullbordad, skall enligt 21 § anmälan därom göras hos länsstyrelsen, som äger föranstalta om besiktning.

I 22 § ha upptagits bestämmelser rörande undantag från tillämpningen av lagens föreskrifter. Enligt denna paragraf äger byggnadsnämnden eller annan myndighet, som har att avgöra fråga om nybyggnad, medgiva undantag från fullgörandet av bestämmelse i lagen, därest i följd av byggnads ändamål eller byggnadsföretags natur bestämmelsen icke kan utan oskäligen kostnad iakttagas. Myndigheten äger även eljest medgiva avvikelser från de i 9—16 §§ meddelade bestämmelserna, om det kan ske utan eftergivande av skäliga anspråk på säkerhet. I övrigt äger Kungl. Maj:t medgiva undantag från tillämpningen av lagens föreskrifter. Har byggnadsnämnden lämnat medgivande, som nyss nämnts, skall enligt 23 § underrättelse därom insändas till länsstyrelsen.

I 24—27 §§ meddelas härefter vissa bestämmelser om straff för överträdelse av lagen och om åtal m. m. Hava i byggnadsordning föreskrivits skyddsåtgärder utöver vad i lagen stadgats, skola enligt 28 § byggnadsordningens bestämmelser gälla, där de ej strida mot lagens bestämmelser. Till sist stadgas i 29 §, att luftskyddsinspektionen skall i samråd med byggnadsstyrelsen utfärda de närmare bestämmelser angående skyddsrumms belägenhet, storlek och anordnande i övrigt, som finnas erforderliga.

Byggnadsstyrelsen har såsom förut nämnts även upprättat *förslag till förordning angående ändring i vissa delar av byggnadsstadgan den 20 november 1931*. Enligt detta förslag skall i 15 § byggnadsstadgan intagas en bestämmelse, att vid stadsplans uppgörande luftskyddets krav skola vederbörligen beaktas. För att ytterligare tillgodose luftskyddssynpunkterna i samband med bebyggelsens ordnande har föreslagits införande av bestämmelse i 13 §, att länsarkitekten och luftskyddschefen skola erhålla rätt att närvara vid byggnadsnämndens sammanträden och deltaga i överläggningarna. Slutligen ha föreslagits vissa redaktionella ändringar i 54 och 108 §§.

Över byggnadsstyrelsens förslag ha utlåtanden inforrats från chefen för försvarsstaben, armé-, marin- och flygförvaltningarna, statskontoret, generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt vattenfallsstyrelsen ävensom från överståthållarämbetet och samtliga länsstyrelser. Överståthållarämbetet och vissa länsstyrelser ha vid sina utlåtanden fogat yttranden från byggnadsnämnder och vissa tjänstemän m. fl. Härjämte ha yttranden inkommit från svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund, svenska landstingsförbundet, Sveriges industriförbund, svenska kommunaltekniska föreningen, föreningen Sveriges stadsarkitekter, Sveriges fastighetsägareförbund, Stockholms fastighetsägareförening, svenska brandskyddsföreningen, hyresgästernas riksförbund, svenska arkitekters riksförbund, svenska teknologföreningen, Sveriges tegelindustrieförening och svenska murareförbundet.

En redogörelse för innehållet i de avgivna yttrandena lämnas å sid. 14—20 i propositionen.

### **Luftskyddsutredningens förslag.**

I luftskyddsutredningens betänkande framhålles beträffande värdet av skyddsrum, att det numera vore möjligt att med större säkerhet än tidigare bedöma värdet av skyddsrum såsom medel för civilbefolkningens skyddande mot verkningarna av luftanfall.

Utredningen förklarar sig ha kommit till den uppfattningen, att tvingande bestämmelser om anordnande av enskilda skyddsrum numera borde meddelas. Erfarenheten hade visat, att man icke kunde räkna med att erforderligt antal skyddsrum skulle komma till stånd på frivillighetens väg.

Beträffande nybyggnader anföres:

Åtgärder för inrättande av skyddsrum kunna i allmänhet utan svårighet genomföras. Den normala kostnaden för dylika åtgärder lär enligt av bygg-

nadsstyrelsen verkställda beräkningar komma att understiga 2 procent av den totala byggnadskostnaden. Med hänsyn därtill synes det i varje fall icke för nybyggnadernas del kunna framställas några befogade invändningar mot att inrättandet av skyddsrum göres obligatoriskt. Utredningen förordar därför, att förslag i huvudsaklig överensstämmelse med det av byggnadsstyrelsen upprättade förslaget till lag om byggnadstekniskt luftskydd förelägges riksdagen. Därvid bör emellertid enligt utredningens uppfattning förslaget i enlighet med hemställan av luftskyddsinspektionen sålunda jämkas, att huvudregeln om skyldighet att inrätta skyddsrum kommer att omfatta jämväl trevåningshus.

Då skyddsrum skulle anordnas utan samband med nybyggnadsföretag låte sig enligt utredningens åsikt de erforderliga byggnadstekniska åtgärderna i allmänhet icke genomföras lika lätt som då de kunde anknytas till ett pågående nybyggnadsarbete. Mera avsevärda kostnader uppstode dock egentligen endast, då fråga vore om inrättande av friliggande skyddsrum. Inom befintliga byggnader kunde som regel betryggande normalskyddsrum anordnas med relativt enkla medel.

Redogörelse för möjligheterna att inrätta sådana skyddsrum i kallare samt uppgifter rörande kostnadssiffror från skyddsrumbyggen i Stockholm hava lämnats å sid. 34 i betänkandet, vartill utskottet hänvisar.

Utredningen anför härefter:

Kostnaderna för inrättande av skyddsrum i redan uppförda hus äro icke av sådan storleksordning, att det av ekonomiska hänsyn måste anses uteslutet att göra åtgärder för sådant ändamål obligatoriska. Enligt utredningens uppfattning böra därför bestämmelser om skyldighet att vidtaga dylika åtgärder meddelas även beträffande redan befintliga byggnader och andra anläggningar.

Utredningen har varit tveksam om, hur vittgående dessa bestämmelser böra göras. En lokal, som inredes till skyddsrum, förlorar i regel därigenom något av sin brukbarhet för fredliga ändamål. Med hänsyn härtill låte det tänka sig, att fastighetsägarnas skyldigheter i fredstid kunde begränsas till att avse anskaffning av erforderlig materiel, medan övriga åtgärder finge anstå till dess luftskyddstillstånd inträtt. Emellertid bör det beaktas, att vid luftskyddstillstånd tillgången på arbetskraft säkerligen kommer att bliva knapp, enär en avsevärd del av den manliga befolkningen då måste tagas i anspråk för försvar och folkförsörjning. Det kan därför befaras, att oöverkomliga svårigheter skulle möta att tillräckligt snabbt ställa skyddsrummen i ordning. Därtill kommer, att i många fall fördelen av ett uppskov säkerligen bleve obetydlig om ens någon. Sannolikt skulle det nyttiga utrymme, som måste tagas i anspråk för lagring av materielen, ej sällan bliva lika stort som det, vilket skulle gått förlorat, för det fall att materielen anbringats på sin plats. På grund av vad sålunda anförts har utredningen kommit till den uppfattningen, att skyldighet bör stadgas att iordningställa skyddsrummen redan under fredstid. Utredningen förbiser icke, att fall kunna förekomma, då ett uppskov är önskvärt eller rentav nödvändigt. För sådana fall synes emellertid lämpligen ett dispensförfarande kunna anlitas.

Bestämmelserna om anordnande av skyddsrum inom befintliga byggnader och anläggningar torde böra givas giltighet endast inom vissa särskilt utsatta orter eller områden samt göras tillämpliga allenast beträffande byggnader och anläggningar av icke alltför obetydligt slag. De böra vidare kompletteras med vissa normalföreskrifter angående skyddsrummens beskaffenhet och belägenhet.

Utredningen berör i förevarande sammanhang i korthet frågan om fördelning av kostnaderna för inrättandet av skyddsrum i hyreshus. Härom anföres:

Utomlands hava på sina håll meddelats detaljerade föreskrifter om hur dessa kostnader skola fördelas mellan husägaren och hyresgästerna. I vårt land, där hyresmarknaden är fri, synes det ej lämpligen kunna ifrågakomma att införa tvingande bestämmelser i sådant hänseende. Utredningen får emellertid uttala, att om en husägare vill lägga den omständigheten, att skyddsrum inrättats, till grund för hyreshöjningar, han därvid bör lämna skriftlig, motiverad uppgift om vilka kostnader skyddsrummets anordnande föranlett.

I enlighet med de grunder, som sålunda angivits, har utredningen utarbetat *förslag till lag om skyldighet i vissa fall att inrätta skyddsrum för luftskyddsändamål.*

Enligt 1 § i förslaget skola inom område, som Konungen bestämmer, ändock att luftskyddstillstånd icke blivit anbefallt, till beredande av skydd mot skador i följd av luftanfall inrättas skyddsrum. Beträffande skyldigheten att inrätta skyddsrum stadgas i 2 §, att ägare av industri- eller affärsanläggning, vid vilken i regel sysselsättas minst femtio personer, ävensom ägare av hamn-, järnvägs- eller annan trafikanläggning av motsvarande storlek skall vara pliktig att anordna skyddsrum för personal, som är sysselsatt vid anläggningen, samt i förekommande fall för trafikanter och andra, som begagna sig av anläggningen. Vad sålunda stadgats skall äga motsvarande tillämpning beträffande ägare av sådan hotell-, pensionat- eller restaurantanläggning, teater- eller biografbyggnad, undervisnings- eller vårdanstalt eller därmed jämförlig inrättning, som är avsedd att kunna hysa mer än etthundra personer. I övrigt skall ägare av byggnad, där antalet våningar överstiger två och där människor bo eller vanligt är att de eljest vistas, vara pliktig att anordna skyddsrum för de personer, som bo eller uppehålla sig i byggnaden. Då särskilda skäl därtill äro, må länsstyrelsen enligt 3 § föreskriva, att vad i 2 § stadgats skall i tillämpliga delar gälla jämväl i fråga om annan anläggning, inrättning eller byggnad än där omförmäles.

Beträffande bedömandet av frågan, för vilket antal personer skyddsrum skall inrättas, stadgas i 4 § att hänsyn bör tagas till de förhållanden, som kunna antagas bliva rådande under krig. Skyddsrum skall enligt 5 § givas sådan belägenhet, att det utan tidsutdräkt kan uppsökas av dem, för vilka det är avsett. I 6 § stadgas, att skyddsrum skall vara så beskaffat, att det erbjuder skydd åtminstone mot splitter från bomber och andra vid explosion kringkastade föremål ävensom mot stridsgaser. Är skyddsrum förlagt inom eller i omedelbar närhet av byggnad, skall skyddsrummet hava sådan hållfasthet, att det kan beräknas motstå de belastningar, som kunna uppkomma i följd av byggnadens instörtande.

Tillsyn & efterlevnaden av lagen skall enligt 7 § utövas av luftskyddschefen under länsstyrelsens överinseende. Den som åsidosätter bestämmelse i lagen eller föreskrift, som meddelats enligt 3 §, må jämlikt stadgande i 8 § av länsstyrelsen föreläggas lämpligt vite. Om i följd av byggnads ändamål eller

konstruktion bestämmelse i lagen icke utan oskäligen kostnad kan iakttagas, äger länsstyrelsen enligt 9 § medgiva undantag från fullgörandet av bestämmelsen. Då sådant prövas kunna ske utan eftergivande av skäligen anspråk på säkerhet, äger länsstyrelsen även eljest medgiva avvikelse från de i lagen meddelade bestämmelserna.

I 10 § meddelas bestämmelse om överklagande av länsstyrelsens beslut. Här efter stadgas i 11 §, att vad i lagen är stadgat om länsstyrelse eller luftskyddschef skall i fråga om anläggning, inrättning eller byggnad, som med avseende å luftskyddet lyder under annan myndighet, gälla denna. Kungl. Maj:t äger enligt 12 § meddela närmare föreskrifter angående lagens tillämpning.

Över luftskyddsutredningens förslag ha infordrats utlåtanden från chefen för försvarsstaben, armé-, marin- och flygförvaltningarna, statskontoret, medicinalstyrelsen, generalpoststyrelsen, järnvägsstyrelsen, telegrafstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, överståthållarämbetet, länsstyrelserna och luftskyddsinspektionen. Överståthållarämbetet och ett flertal länsstyrelser ha vid sina utlåtanden fogat yttranden av luftskyddschefer och kommunalmyndigheter m. fl. Vidare har tillfälle att inkomma med yttrande beretts svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund, svenska landstingsförbundet, Sverige fastighetsägareförbund, Stockholms fastighetsägareförening, hyresgästernas riksförbund, hyresgästernas sparkasse- och byggnadsföreningars riksförbund, Sveriges industriförbund, svenska kommunaltekniska föreningen, föreningen Sveriges stadsarkitekter, svenska arkitekters riksförbund, svenska teknologföreningen samt stadsfullmäktige i Stockholm, Göteborg, Malmö, Borås, Gävle, Kalmar och Sundsvall.

Å sid. 23—28 i propositionen redogöres för innehållet i de avgivna yttrandena.

### De genom propositionen framlagda förslagen.

Vid remiss till lagrådet av upprättat *förslag till lag om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m.* anförde föredragande departementschefen, statsrådet Westman — efter att hava redogjort för byggnadsstyrelsens och luftskyddsutredningens förslag samt de avgivna yttrandena — bland annat följande:

»Erfarenheten har visat, att skyddsrum äro av utomordentlig betydelse vid luftanfall, även om de icke innebära skydd mot fullträffar. De förslag, varom här är fråga, röra skyddsrum, avsedda för vissa anläggningar och byggnader. Frågan om anordnande av offentliga skyddsrum för gatutrafikanter samt skyddsrum för den aktiva luftskyddspersonalen och för hjälplatser har behandlats i propositionen nr 18 till innevarande års riksdag.

Att skyddsrum böra i viss utsträckning inrättas vid utförandet av nya anläggningar eller byggnader torde numera icke vara föremål för delade meningar. I likhet med luftskyddsutredningen anser jag, att inrättandet av skyddsrum bör föreskrivas jämväl beträffande redan befintliga anläggningar



och byggnader. I ärendet är ådagalagt, att kostnaden härför i allmänhet är överkomlig. Givetvis kunna dock icke samma krav på skyddsrummens beskaffenhet uppställas i fråga om befintliga som beträffande nya anläggningar och byggnader, där möjlighet finnes att från början ordna skyddsrum på bästa sätt. Tillbörlig hänsyn måste tagas till de bestående förhållandena.

Frågan, huruvida skyddsrum över huvud skola inrättas inom en ort, skall enligt såväl byggnadsstyrelsens som luftskyddsutredningens förslag vara beroende av att Kungl. Maj:t meddelat beslut därom. I överensstämmelse med förslagen förordar jag, att det skall ankomma på Kungl. Maj:t att med hänsyn till orternas mer eller mindre utsatta läge pröva denna fråga och att efter sådan prövning bestämma inom vilka områden skyddsrum skola anordnas. Dessutom bör Kungl. Maj:t äga föreskriva, att skyddsrum skola inrättas även i fråga om anläggningar och byggnader som ej äro belägna inom de på angivet sätt bestämda områdena.

Av byggnadsstyrelsen har föreslagits, att vid utförande av nya anläggningar och byggnader samt vid ombyggnad jämväl vissa särskilda brandskyddsåtgärder skola vidtagas. Styrelsens förslag i denna del torde i huvudsak böra genomföras. Det av styrelsen föreslagna stadgandet, att vissa byggnader skola utföras av armerad betong eller i annan likvärdig konstruktion, synes emellertid med anledning av vad i vissa yttranden anförts böra utgå. Även i övrigt böra vissa jämkningar vidtagas.

Av flera myndigheter har i yttranden över byggnadsstyrelsens förslag uttalats, att statliga byggnader, som i luftskyddshänseende äro underkastade särskild tillsyn, böra undantagas från de nya bestämmelsernas tillämpning. Tillräckliga skäl härtill torde dock icke föreligga, och det är ur principiell synpunkt mindre tilltalande att i lagen undantaga staten från skyldigheter som eljest åläggas ägare av anläggningar och byggnader. Endast anläggningar och byggnader som tillhöra försvarsväsendet intaga en sådan särställning att lagbestämmelserna icke böra göras tillämpliga å dem. I övrigt torde i fråga om statliga byggnader endast erfordras ett förbehåll som ger Kungl. Maj:t befogenhet att meddela bestämmelser om särskild ordning för prövningen av vissa frågor om luftskyddet. En dylik befogenhet synes påkallad även beträffande icke statliga sjukhus, enskilda järnvägar och vissa andra företag.

I överensstämmelse med vad nu anförts har upprättats förslag till lag om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m., i vilket de frågor som beröras i byggnadsstyrelsens och luftskyddsutredningens förslag blivit föremål för gemensam behandling.

I lagförslaget har såsom inledande bestämmelse under 1 § upptagits stadgande, enligt vilket skyldighet att vidtaga åtgärder till skydd mot skador genom luftanfall skall föreligga beträffande område som Kungl. Maj:t bestämmer. Härjämte innehåller paragrafen bestämmelse om rätt för Kungl. Maj:t att meddela föreskrift om motsvarande skyldighet beträffande anläggningar och byggnader som ej äro belägna inom sådant område.

I fråga om de särskilda skyddsåtgärder som skola vidtagas har med anledning av vad i yttrandena framhållits skyldigheten att inrätta skyddsrum i flera hänseenden ansetts böra utsträckas utöver vad som åsyftas med byggnadsstyrelsens och luftskyddsutredningens förslag.

Skyldighet att inrätta skyddsrum har i 2 § till en början föreskrivits i fråga om hamn, järnvägsstation och därmed jämförlig anläggning, som är av vikt för allmänna samfärdseln.

Beträffande industriella anläggningar har sådan skyldighet gjorts beroende av att i regel minst tjugufem personer sysselsätts inom anläggningen. Gentemot vad Sveriges industriförbund uttalat om att skyddsrum ej skulle behöva anordnas, där utrymning kan ske, vill jag erinra, att utrymning ur flera synpunkter oftast är en mindre önskvärd åtgärd. Utrymning kräver en relativt lång varseltid. Och under den kalla årstiden är utrymning förenad med särskilda olägenheter. Beträffande risken, att en fullträff i skyddsrum kan medföra att ett stort antal människor dödas, må framhållas, att en större personal lämpligen bör fördelas på flera mindre skyddsrum.

I fråga om anläggning som inrymmer undervisnings- eller vårdanstalt, hotell eller pensionat föreskrives, att skyddsrum skall inrättas om anläggningen är avsedd att hysa minst tjugufem personer. Till vårdanstalt är bland annat att räkna sjukhus. Såsom i vissa yttranden anmärkts är det icke praktiskt möjligt att anordna skyddsrum för alla som vårdas där. Detta bör beaktas vid utfärdande av administrativa tillämpningsföreskrifter.

Skyddsrum har vidare föreskrivits i fråga om byggnad med mer än två våningar, som till väsentlig del är avsedd till bostad eller till kontors- eller affärslokal. Vind, som till mer än hälften är inredd för att användas såsom bostad, skall räknas såsom våning.

Det kan emellertid icke anses tillfredsställande, att skyddsrum i regel skall anordnas endast inom högbebyggelse. En sådan begränsning skulle i flertalet av våra mindre och medelstora samhällen lämna större delen av befolkningen utan skydd och dessutom verka synnerligen ojämnt. Även i fråga om hus med mindre antal våningar synes nödvändigt, att skäligen skyddsåtgärder vidtagas. Kostnaden härför torde, i förhållande till antalet personer som skyddas, i regel icke vara alltför betungande. I viss utsträckning äro dock äldre byggnader uppförda på sådant sätt att skyddsrum svårligen kan anordnas inom fastigheten. I sådan händelse bör emellertid undersökas, huruvida icke gemensamt skyddsrum kan anordnas för två eller flera närbelägna fastigheter.

Vad nu sagts om behovet av skyddsrum för lägre byggnader än trevåningshus äger i huvudsak tillämpning även å mindre industriella och andra anläggningar, vilka icke omfattas av de förut nämnda reglerna.

På grund av det anförda har i 2 § upptagits en bestämmelse, enligt vilken skyddsrum även i andra fall än förut nämnts skall anordnas för anläggning eller byggnad, där människor bo eller eljest vanligen vistas, såframt skyddsrum erfordras med hänsyn till anläggningens eller byggnadens beskaffenhet och läge. Jag vill i detta sammanhang erinra, att enligt 14 § eftergift från skyldigheten att anordna skyddsrum kan medgivas om kostnaden är oskäligen.

Frågan vad som skall anses skäligt bör bedömas med hänsyn till kostnaden för varje person som skyddas. Om denna icke överstiger motsvarande kostnad vid större anläggningar eller byggnader, torde den i allmänhet få anses skälig. I övrigt bör Kungl. Maj:t i tillämpningsföreskrifter giva anvisningar om den utsträckning, i vilken skyddsrum på grund av bestämmelsen bör fordras inom de särskilda orterna. Att i lagen närmare angiva detta synes icke möjligt.

Om i 2 § stadgas skyldighet att inrätta skyddsrum i den omfattning som nu angivits, är det icke behövt att tillerkänna länsstyrelsen rätt att föreskriva skyddsrum i andra fall. Av luftskyddsutredningen föreslagna bestämmelse härom bör därför utgå.

I fråga om teatrar och biografier torde en lättnad vara påkallad i förhållande till luftskyddsutredningens förslag. Man synes sålunda svårigen kunna kräva skyddsrum som kan mottaga hela publiken. Teatrar och biografier ha fördenskull icke särskilt nämnts i 2 §. I den mån sådana lokaler ej äro försedda med erforderliga skyddsrum, läser länsstyrelsen, med tillämpning av 15 § luftskyddskungörelsen den 10 juni 1938, böra vid luftskyddstillstånd föreskriva, att lokalerna ej må hållas öppna för allmänheten. Beträffande förhållandet mellan husägare och innehavare av teater eller biograf i sådant fall må framhållas, att innehavaren i regel enligt lag är berättigad till avdrag å hyran för den tid lokalen skall hållas stängd.

Beträffande tillämpningen av de bestämmelser som upptagits i 2 § vill jag framhålla, att tillsynen över att skyddsrum komma att anordnas i främsta rummet torde böra åvila länsstyrelsen såsom luftskyddsmyndighet för länet. Av vikt är, att hänsyn tages till förhållandena i de skilda orterna och till tillgången på arbetskraft och byggnadsmateriel. Erforderliga anvisningar till ledning för myndigheterna torde även i detta hänseende böra meddelas i de tillämpningsföreskrifter som komma att utfärdas av Kungl. Maj:t.

Under 3 § i den föreslagna lagen meddelas bestämmelse angående utrymmet i skyddsrum. Härom har föreskrivits, att skyddsrum såvitt möjligt skall kunna hysa så många personer som i allmänhet kunna antagas samtidigt besöka eller vara sysselsatta eller bosatta eller eljest vistas inom anläggningen eller byggnaden eller den del därav för vilken skyddsrummet anordnas. Det är tydligt, att vid bedömande av frågan om utrymmet hänsyn bör tagas till förhållandena under krig. För det fall att byggnad inrymmer teater eller biograf behöver utrymme icke beräknas för dennas publik. Såsom nyss nämnts böra föreställningar icke få hållas under luftskyddstillstånd, om tillräckligt skyddsrum saknas. Föreskrift har även meddelats om att skyddsrum skall anordnas på sådan plats inom eller invid anläggningen eller byggnaden att det utan tidsutdräkt kan uppsökas av dem för vilka det är avsett.

Beträffande beskaffenheten i övrigt av skyddsrum stadgas i 4 §. Bestämmelsen påbjuder icke fullträffsäkra skyddsrum utan endast skyddsrum som skydda mot splitter och stridsgaser samt instörtande vid ras. Enligt 14 § i förslaget kan länsstyrelsen medgiva, att skyddsrum anordnas på enklare sätt, vilket bland annat kan tänkas ifrågakomma för äldre och för mindre byggnader. Det bör framhållas, att under tid då luftskyddstillstånd icke råder

skyddsrum helt naturligt får användas till annat än luftskyddsändamål. Detaljbestämmelser om skyddsrum torde böra meddelas i administrativ ordning.

Såsom förut framhållits kan det mången gång vara erforderligt, att gemensamt skyddsrum anordnas för två eller flera närbelägna fastigheter. I 5 § har upptagits stadgande därom. Enligt detta stadgande må föreskrift om gemensamt skyddsrum meddelas av länsstyrelsen, varjämte länsstyrelsen tillagts befogenhet att på ansökan fördela kostnaderna på fastigheterna.

Det har ifrågasatts, huruvida icke den varje fastighet tillkommande rätten att vid behov taga gemensamt skyddsrum i anspråk borde tryggas genom in-teckning. Detta synes dock icke vara behöfligt. Om till fullgörande av en i lag stadgad förpliktelse skyddsrum inrättas för flera fastigheters gemensamma bruk, måste nämligen varje fastighets rätt till det gemensamma skyddsrummet utan särskild åtgärd anses skyddad mot ny ägare av den fastighet, där skyddsrummet anordnas. Beträffande möjligheten att tvångsvis inom en fastighet anordna gemensamt skyddsrum bör i detta sammanhang erinras, att enligt förslag till lag om ändring i vissa delar av luftskyddslagen, som genom propositionen nr 18 förelagts riksdagen till antagande, annans fastighet eller byggnad kan tagas i anspråk för skyddsrum i enlighet med gällande plan för luftskyddet.

I några yttranden har anförts, att för inrättande av skyddsrum undantag utan omgång borde kunna medgivas från gällande stadsplan eller andra byggnadsbestämmelser. Ett stadgande av denna innebörd har meddelats i 6 §.

Vad härefter angår frågan om brandskyddsåtgärder har byggnadsstyrelsen föreslagit, att vid uppförande av byggnad med mer än tre våningar eller av industriell eller därmed jämförlig anläggning, avsedd att rymma mer än 50 personer, vissa bärverk skola utföras brandsäkert. En motsvarande bestämmelse har i det föreliggande förslaget upptagits i 7 §. Denna har ansetts böra göras tillämplig å byggnad med mer än två våningar, oavsett för vilket ändamål den användes. I överensstämmelse med byggnadsstyrelsens förslag har en särskild föreskrift meddelats i fråga om hus med fem eller flera våningar. I 8 § har stadgats att brandbotten i vissa fall skall anordnas vid ombyggnad, ändring eller utvidgning av hus med tre eller flera våningar.

Det torde icke vara möjligt att beträffande byggnader, som icke äro uppförda i mer än två våningar, meddela några generella föreskrifter angående brandsäkra konstruktioner. Härom bör lämpligen träffas avgörande efter vad som finnes skäligt i varje särskilt fall. Detta har kommit till uttryck i 9 §.

I byggnadsstyrelsens förslag upptages jämväl en bestämmelse angående beskaffenheten av skiljeväggar på vind. En dylik detaljbestämmelse torde emellertid icke lämpligen böra inflyta i själva lagen. Under 10 § har i stället meddelats ett stadgande av mera allmän innebörd, enligt vilket även andra åtgärder än förut nämnts kunna påbjudas, om de utan att medföra kostnad av någon betydighet medföra väsentlig minskning av risken för brandskador genom luftanfall.

Beträffande frågan vem som skall vara skyldig att vidtaga förenämnda åtgärder föreskrives i 11 §, att skyldigheten åvilar anläggningens eller byggnadens ägare. Härav följer även, att ägaren är den som närmast skall svara för

kostnaden. Att såsom i vissa yttranden ifrågasatts ålägga stat eller kommun att bekosta skyddsrum i fastigheter, som ej tillhöra dem, torde icke kunna komma i fråga. Vad nu sagts utesluter uppenbarligen icke, att bidrag utgår av allmänna medel, när särskilda skäl föreligga. Kan sådant bidrag ej erhållas, kan detta föranleda, att enligt 14 § i lagen befrielse från åtgärden bör helt eller delvis medgivas. Det kan sålunda t. ex. icke vara skäligt att ägare av viss byggnad skall bekosta skyddsrum i densamma, om det är uppenbart att byggnaden under krigsförhållanden kommer att tagas i anspråk för militärt bruk.

Med ägare bör jämföras den som innehar anläggning eller byggnad med fri förfoganderätt eller fideikommissrätt eller därmed jämförlig rätt.

Beträffande förhållandet mellan ägare och nyttjanderättshavare torde det icke kunna förbises, att i fråga om befintliga anläggningar och byggnader skyldigheten för ägaren att bekosta åtgärden kan medföra obilliga verkningar, t. ex. då en bostadslägenhet är uthyrd för flera år eller då en byggnad eller anläggning för längre tid är uthyrd till hotell eller för industriell rörelse. Det torde därför böra införas en bestämmelse, enligt vilken nyttjanderättshavaren i dylika fall kan förpliktas att bidra till kostnadens gäldande. På grund härav stadgas i andra stycket av 11 §, att om anläggning eller byggnad eller del därav innehaves med nyttjanderätt och det finnes uppenbart obilligt, att ägaren helt skall vidkännas kostnaden för åtgärden, nyttjanderättshavaren skall vara pliktig att utgiva skäligt bidrag. Vad nu sagts har dock ansetts böra begränsas till det fall, att minst ett år av tiden för nyttjanderätten återstår, då yrkande om bidrag framställes av ägaren. Om billigheten kräver att sådant bidrag skall utgå, är det tydligt, att ägaren icke bör vara berättigad att av nyttjanderättshavaren erhålla bidrag till större del av kostnaden än vad som belöper på återstående tid för nyttjanderätten. Nyttjanderättshavarens förpliktelse har fördenskull begränsats till att avse bidrag till amortering som belöper å nämnda tid och till ränta. Amorteringstiden kan icke fastställas genom någon generell bestämmelse utan är beroende av beskaffenheten hos de åtgärder som utförts. I fråga om ett på bästa sätt utfört skyddsrum får man räkna med en jämförelsevis lång amorteringstid. Vid bestämmande av nyttjanderättshavarens bidrag bör i övrigt iakttagas att avdrag skall göras för det ökade värde skyddsrummet eventuellt representerar genom att utrymmet bättre än förut kan användas för annat ändamål.

Under 11 § har vidare såsom tredje stycke upptagits en bestämmelse angående byggnad, som innehaves av bostadsrättsförening, i syfte att möjliggöra uttaxering å bostadsrättshavarna av kostnaden för skyddsrum.

Av stor praktisk vikt är frågan, hur kontroll skall anordnas däröver att föreskrivna åtgärder vidtagas. Inom ort, där byggnadsnämnd finnes, bör det ankomma på byggnadsnämnden att i fråga om ny- och ombyggnad pröva, vilka åtgärder till skydd mot skador genom luftanfall som skola vidtagas. En erinran härom har intagits i 12 §, därvid tillika föreskrivits att byggnadsnämnden i vissa fall skall underställa länsstyrelsen sitt beslut. Vad åter angår ort, där

byggnadsnämnd ej finnes, meddelas i 13 § bestämmelser om skyldighet att i förväg söka länsstyrelsens godkännande av företaget såvitt angår luftskyddet.

Understundom kunna de luftskyddsåtgärder som i allmänhet böra vidtagas vara förenade med särskilt höga kostnader eller eljest bliva oskäligt betungande. Härjämte är tänkbart, att åtgärderna på grund av särskilda förhållanden äro onödiga. Det är fördenskull nödvändigt, att dispens kan medgivas. Enligt 14 § i förslaget må länsstyrelsen meddela befrielse helt eller delvis från åtgärden i fråga, om den prövas medföra oskälig kostnad eller ock sådan befrielse kan medgivas utan eftergivande av skäliga anspråk på luftskydd. Länsstyrelsen må ock uppdraga åt byggnadsnämnd att i enlighet med länsstyrelsens anvisningar utöva denna befogenhet, i den mån det finnes lämpligt. I övrigt har Kungl. Maj:t ansetts böra äga befogenhet att medgiva undantag från lagens bestämmelser.

Under 15—21 §§ i den föreslagna lagen ha upptagits bestämmelser om tillsyn, vitesföreläggande och handräckning, straff, åtal och besvär m. m.

Såsom tidigare framhållits torde det vara lämpligt att i fråga om statliga byggnader meddela särskilda bestämmelser i vad angår sättet för prövning av frågor rörande deras luftskydd. Även beträffande sjukhus, som icke drivas av staten, samt enskilda järnvägar och vissa andra företag ha undantagsbestämmelser i sådant hänseende syntts erforderliga. Av dessa skäl har i 22 § upptagits stadgande, som ger Kungl. Maj:t rätt att förordna, att fråga, i vilken beslut enligt lagen meddelas av byggnadsnämnd eller länsstyrelse, skall prövas i särskild ordning. För undvikande av dröjsmål har tillika ansetts böra stadgas, att Kungl. Maj:t äger befogenhet att i fråga om inrättandet av skyddsrum medgiva undantag från vad i byggnadsstadgan eller byggnadsordning må vara bestämt om skyldighet att inhämta byggnadslov.

I 23 § har meddelats en bestämmelse angående verkan av särskilda föreskrifter i byggnadsordning. Enligt 24 § skall lagen ej äga tillämpning å anläggningar och byggnader som tillhöra försvarsväsendet. I 25 § har slutligen Kungl. Maj:t tillerkänts rätt att meddela närmare föreskrifter angående lagens tillämpning.

Enligt slutstadgandet skall lagen träda i kraft omedelbart.»

Med anledning av vissa uttalanden inom lagrådet har 5 § i lagförslaget givits ändrad lydelse. Därjämte hava vissa jämkningar, huvudsakligen av redaktionell innebörd, vidtagits i lagförslaget.

De förut omnämnda, av byggnadsstyrelsen föreslagna ändringarna i byggnadsstadgan hava upptagits i *förslaget till kungörelse om ändring i vissa delar av byggnadsstadgan*. Utöver vad styrelsen föreslagit har 101 § i stadgan ansetts böra jämkas så att vad i förenämnda lagförslag är stadgat om byggnadsnämnd kommer att bliva tillämpligt jämväl å sakkunnig som omnämnes i paragrafen.

*Utskottet*

Genom de i propositionen nr 18 framlagda, numera av riksdagen antagna ändringarna i luftskyddslagen hava införts bestämmelser om inrättande av

*allmänna skyddsrum*, varmed avses skyddsrum för den aktiva luftskyddspersonalen och för hjälpplatser samt offentliga skyddsrum för gatutrafikanter.

Det i den nu förevarande propositionen, nr 43, framlagda förslaget till lag om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m. avser inrättandet av *enskilda skyddsrum*, eller sålunda skyddsrum som avses för de personer, vilka vistas inom anläggningen eller byggnaden. Förslaget avser härutinnan såväl redan befintliga byggnader och anläggningar som nybyggnader. Därjämte upptar förslaget bestämmelser om skyldighet att i vissa fall vid nybyggnader och väsentliga ombyggnader vidtaga särskilda *åtgärder till skydd mot brandskador* genom luftanfall, bland annat genom anordnande av brandsäkra bärverk.

Förutsättningarna för skyldigheten att vidtaga de sålunda angivna åtgärderna äro enligt lagförslaget bestämda med hänsyn huvudsakligen till anläggningens eller byggnadens storlek eller beskaffenhet. I vad mån lagens bestämmelser skola inom en viss ort erhålla tillämpning skall enligt förslaget vara beroende av Kungl. Maj:ts förordnande, antingen för visst område eller ock för särskilda byggnader eller anläggningar, som ej äro belägna inom sålunda bestämt område.

Med hänsyn till tidsläget måste det enligt utskottets mening anses ofrånkomligt att åtgärder av nu ifrågavarande slag till skydd mot luftanfall i erforderlig omfattning vidtagas snarast möjligt, och utskottet har icke funnit sig böra framställa någon erinran mot de grunder för skyldighet att vidtaga nämnda åtgärder, på vilka lagförslaget är uppbyggt. Utskottet ansluter sig sålunda till principen att skyldigheten att vidtaga de avsedda åtgärderna skall åvila anläggningens eller byggnadens ägare och att ägaren är den som närmast skall svara för kostnaden. Enligt 11 § i lagförslaget skall i vissa fall nyttjanderättshavare kunna förpliktas att bidra till amortering och ränta å kostnaden. Vad åter angår den i motionerna I: 146, II: 201 och II: 202 framförda frågan om bidrag av statsmedel till kostnaden för anordnande av skyddsrum anser utskottet, att någon rätt i berörda hänseende icke bör stadgas i lagen. Med den ståndpunkt, utskottet sålunda intagit, finner utskottet yrkandet i motionen II: 201 om viss ändring av 11 § i lagförslaget, vilket yrkande gjorts under förutsättning att statsbidrag av i motionen avsedd storlek lämnas, icke böra föranleda någon ändring i lagtexten.

I 2 § i lagförslaget upptagas under punkterna 1)–5) närmare bestämmelser om vilka anläggningar och byggnader som skola förses med skyddsrum; dessa bestämmelser bliva av betydelse jämväl för frågan vid vilka nybyggnader eller ombyggnader de i lagen angivna särskilda brandskyddsåtgärderna skola vidtagas. I punkterna 1)–4) i 2 § avgränsas skyldigheten att anordna skyddsrum, i fråga om anläggningar huvudsakligen med hänsyn till antalet personer inom anläggningen och i fråga om enskilda bostads- eller affärshus med hänsyn till våningsantalet: skyldigheten föreligger där beträffande byggnad med mer än två våningar. Åt de sålunda angivna förutsättningarna för skyldighetens inträde har helt naturligt måst givas en schematisk karaktär, och det torde få aukomma på de tillämpande myndigheterna att med stöd av

dispensbestämmelserna i 14 § i lagförslaget vidtaga de jämkningar som finnas erforderliga. Utskottet anser icke skäl föreligga att, på sätt i motionen I: 145 påyrkas, beträffande industriella anläggningar draga gränsen vid ett antal personer, som i regel samtidigt äro sysselsatta vid anläggningen, av femtio i stället för tjugufem enligt lagförslaget. I samma motion yrkas därjämte att skyldighet att inrätta skyddsrum ej skall åvila industriell anläggning, som med hänsyn till omständigheterna befinnes kunna bereda ett tillfredsställande luftskydd åt sin personal genom anläggningens utrymning eller på annat lämpligt sätt. Såsom departementschefen uttalat är emellertid utrymning ur flera synpunkter oftast en mindre önskvärd åtgärd. I den mån i särskilt fall utrymning kan ersätta inrättande av skyddsrum utan åsidosättande av luftskyddets krav, torde bestämmelserna i 14 § om möjlighet till dispens från skyldigheterna enligt lagen giva tillräckligt utrymme för tillgodoseende av motionärens synpunkter.

I punkten 5) av 2 § stadgas härutöver, att även annan anläggning eller byggnad, inom vilken människor bo eller eljest vistas, skall förses med skyddsrum såframt sådant är erforderligt med hänsyn till anläggningens eller byggnadens beskaffenhet och läge. Enligt departementschefens uttalande bör Kungl. Maj:t i tillämpningsföreskrifter giva anvisning om den utsträckning, i vilken skyddsrum på grund av sistnämnda bestämmelse bör fordras inom de särskilda orterna. Utskottet vill i detta sammanhang framhålla angelägenheten av att i dessa tillämpningsföreskrifter skyldigheten avgränsas efter enkla och klara linjer, samt att även i övrigt genom de tillämpande myndigheternas försorg utfärdas så utförliga anvisningar som möjligt om lagens tillämpning. När det gäller ny- eller ombyggnader, får vederbörande ägare regelmässigt genom beslutet om byggnadslov besked om vad han har att iakttaga på grund av lagen. Inom utskottet har den mening uttalats, att jämväl ägare av befintlig anläggning eller byggnad borde äga rätt att hos de tillämpande myndigheterna erhålla besked om de skyldigheter som enligt lagen åligga honom. Utskottet, som förutsätter att Kungl. Maj:t vid utfärdande av tillämpningsföreskrifter i ämnet tager detta spörsmål i överbäggande, har med hänsyn här till icke funnit sig böra förorda något tillägg till lagförslaget härutinnan.

Förslaget till kungörelse om ändring i vissa delar av byggnadsstadgan har icke givit utskottet anledning till erinran.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

A) att det genom förevarande proposition, nr 43, framlagda förslaget till lag om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m. måtte av riksdagen antagas;

B) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, att riksdagen vid sin granskning av det genom propositionen framlagda förslaget till kungörelse om ändring i vissa delar av byggnadsstadgan den 20 november 1931 (nr 364) icke funnit anledning till erinran mot detsamma; samt



C) att de i ärendet väckta motionerna, I: 145 och 146 samt II: 201 och 202, måtte anses besvarade genom utskottets hemställan under A).

Stockholm den 22 februari 1940.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

---

Vid detta ärendes behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Schlyter*, *Gürde*, *Karl Emil Johanson*, *Wagnsson*, *Branting*, *Eskhult*, *Karl Karlsson* och *Caap*; samt

från andra kammaren: herrar *Hedlund* i Östersund, *Ryberg*, *Olsson* i Mellerud, *Gezelius*, *Berg*, *Lindberg* i Stockholm, *Dahlbäck* och *Hansson* i Vännäsby.

### Reservation

av herr *Dahlbäck*.

---